

De essentie van de Japanse architectuur ligt historisch gezien in de toepassing van hout. Het was eeuwenlang het traditionele bouw materiaal, waaruit steden en dorpen voor een belangrijk deel werden opgetrokken. Twee oorzaken maakten aan die traditie een einde: de vuurstormen als gevolg van Amerikaanse bombardementen, waardoor hele steden in de as werden gelegd, en de ontbossing van het eilandenrijk door grootschalige houtkap. De naoorlogse opbouw voltrok zich dan ook vrijwel geheel in beton en staal. De laatste jaren is er een kentering gaande: hout wordt weer veelvuldig toegepast, ook al omdat het iets prestigieus aan een gebouw verleent. Een opmerkelijk voorbeeld is het museum van Kengo Kuma in Batō.

'Ik wil de architectuur uitwissen,' schreef de Japanse architect Kengo Kuma in een artikel ter gelegenheid van de opening van het Ando Hiroshige Museum in het Japanse Batō in 2000. Architectuur uitwissen, het ontwerp zo transparant mogelijk maken en voorkomen dat er een te opvallend object komt te staan is een terugkerende probleemstelling in het rijke en gevarieerde werk van deze in Tokio gevestigde architect. In zijn spraakmakende werk uit de periode 1986-1991 was dat allemaal nog heel anders. Kuma onderzocht heterogene collages, ruwe opeenstapelingen en stilistische mengvormen. Het was zijn bedoeling deze chaotische architectuur te laten opgaan in de feitelijke chaos van de snel veranderende Japanse stad. Na de oprichting van zijn kantoor Kengo Kuma & Associates in Tokio in 1990 wijzigt hij zijn standpunt drastisch. Hij laat het ontwerp als doel op zich los en gaat voortaan uit van de aanleiding voor een ontwerp. In die visie moet een bouwwerk zo onzichtbaar mogelijk worden, uitgehouwen als het ware uit het landschap en daarin opgaand. Het ontwerpen van een museum is voor veel Japanse architecten allang niets bijzonders meer. Bijna elk gehucht heeft blijkbaar een bijzondere inwoner of een of ander traditioneel ambacht waaraan een museum moet worden gewijd. Zo'n museum geeft bovendien een zeker prestige: met een eigen culturele instelling telt een plaats pas echt mee. Sinds de

economische crisis een aantal jaren geleden uitbrak, zijn het vooral de lokale overheden die door middel van stimuleringsprogramma's de stichting van die culturele instellingen mogelijk maken.

Back to basics Het lijkt wel of de architectuur in haar ontwerpen voor deze musea 'back to basics' gaat. Met eenvoudige middelen wordt ingespeeld op de lokale karakteristieken en de rurale setting. Daardoor ademen veel ontwerpen een nogal conservatieve sfeer. Het Ando Hiroshige Museum lijkt hiervan een voorbeeld, maar schijn bedriegt. Met zijn strikte vormen en de opmerkelijke materiaalkeuze doet het gebouw aan de buitenkant inderdaad traditioneel gesloten aan, perfect passend en zelfs opgaand in het landschap.

Toch speelt Kuma een spel met de traditie, met name door de ingenieuze gelaagdheid van de constructie. Zowel de wanden als het dak van het gebouw zijn samengesteld uit een soort roosters van cederhouten latwerk. Met de verandering van het licht dat door dit latwerk in de expositieruimten doordringt, verandert ook het wezen ervan. Soms laten de roosterpatronen de ruimten in fel licht baden, op andere momenten van de dag heerst er een diffuus, bijna sereen licht. Met een ontwerp dat volledig uit houten latconstructies bestaat, wilde Kuma van het gebouw een soort lichtsensoren maken. Daarin komt het werk van Ando Hiroshige optimaal tot uiting. Zoals Kuma zegt: 'Een plaats die de kunst en traditie van Hiroshige versterkt door middel van een traditioneel en toch ingehouden buitenkant.' Met zijn zadeldak gaat het ruime, één verdieping tellende gebouw inderdaad op in de rijke, natuurlijke omgeving van Batō. Ook het sobere interieur, dat een extra dimensie aan de gelaagdheid van het ontwerp verleent, staat geheel in dienst van het tentoongestelde werk: de wanden bedekt met Karasyma washi handgemaakt papier en de vloeren met Ashino-ishi stenen.

Architectonisch middel Gelaagdheid is in wezen een architectonisch middel om transparantie en translucentie te creëren. De ultieme vorm van

